పూసలలో దారం

బస్సు కదిలింది. రోడ్డు నిర్మానుష్యంగా వుంది. ముందుకు నడక సాగించారు సుభద్ర, కామేశ్వరరావు. వేగంగా చాలా దూరం నడిచిన తర్వాత అతను అన్నాడు "తెల్లవారుఝామున బయలుదేరి వెడదాం. శ్యామసుందరు వాళ్ళని చూడ్డం కూడా ఐపోయింది కదా" అని.

ఆమె మెల్లిగా "వూ" అంది. మరికొంత దూరం నడిచేసరికి యిల్లు వచ్చింది. గేటు తీసికొని లోపలికి వెళ్ళారు. వరండాలోని లైటు వెలుతురులోకి వెళ్ళగానే కామేశ్వర రావు ఆమె వంక చూశాడు. ఆమె తలవంచుకుని, చెప్పులు వదలి, లోపలికి నడిచింది. అతను అక్కడే కుర్చీలో కూర్చుండి పోయాడు.

"వడ్డించేశారు రండి" అన్నదామె కాస్సేపటికి వచ్చి. అతను లేవలేదు. ఆమె వంక చూశాడు మళ్ళీ. అతని చూపుని చూచి, మళ్ళీ తలవంచుకుంది.

"లేవండి మరి.. మీ మమయ్యగారు విస్తరి ముందు కూర్చున్నారు" అంటూ లోపలికి వెళ్ళింది.

అతను గదిలోకి వెళ్ళి బట్టలు మార్చుకున్నాడు. లోపలికి వెళ్ళి కాళ్లు చేతులు కడుక్కుని, తువ్వాలుతో తుడుచుకుంటూ మళ్లీ గదిలోకి వచ్చాడు.

"ఇదిగో చూడు" అని పిలిచాడు. ఆమె వచ్చింది. కాస్సేపు ఆమె వంక రెప్పవాల్చకుండా చూసి దగ్గరికి వెళ్ళాడు. ఆమె తల ప్రక్కకి త్రిప్పుకుంది.

"ఏమైంది? అల్లా వున్నావు?"

"ఏమీ లేదు."

""ఏమీ లేకపోతే, అల్లా వుండవు. వాళ్ళింట్లో నీకు బాగుండలేదా? ఆవిడ ఏమన్నా అన్నదా నిన్ను? చెప్పు మరి. శ్యామసుందరు నచ్చలేదా నీకు?" గబగబ వచ్చిన యీ ప్రశ్నలకి ఆమె బిత్తరపోయింది. తనలో అస్పష్టంగా వున్న ఆలోచనలు ఇతనెందుకిల్లా అనేస్తున్నాడు పైకి, అనిపించింది.

"తర్వాత చెబుతా. మీరు పదండి భోజనానికి" అన్నది. అతను నవ్వి, ఆమె బుగ్గమీద చిటికె వేశాడు. ఆమె అయిష్టంగా వారించింది.

భోజనాలైపోయిన తరువాత ఆమె పెట్టె సర్దసాగింది. బజార్లో కొన్నవన్నీ జాగ్రత్తగా లోపల సర్దుతోంది.

"ఇంకా చిన్నబోయిన ముఖంతో వున్నావు నువ్వు. చెప్పు" తలక్రింద దిండు ఆమెకి తగిలేలా, లాక్కుని, ఆమెని చూస్తూ పడుకున్నాడతను.

ఆమె చాలాసేపు మౌనంగా వుంది. కాస్సేపటికి, ఆమె ఏడుస్తున్నట్లు అనిపించింది అతనికి.

"ఛా... ఏమిటది? చెప్పవూ నాకు?" అతని కంఠంలో ఆవేదన. ఆమె కొంచెం సేపు ఏడిచి సర్దుకుంది.

"నేను చదువుకోలేదు" అన్నది.

అతను ఈ మాటలు కాస్సేపటికి ఆకళింపు చేసుకున్నాడు. చదువు! ఔను. మెట్రిక్యులేషనుతో ఆగిపోయిన తన చదువు. నాలుగో క్లాసైనా పూర్తికాని ఆమె చదువు... ఇద్దరిలో వుంది ఆ తృష్ణ. పరీక్షలు పాసు కావాలని కాదు. ఏదో నేర్చుకోవాలి. ఇంకా ఏదో తెలుసుకోవాలన్న తహతహ.

కామేశ్వరరావు నిట్టూర్పు విడిచాడు.

"ఏమండి... అక్కడ పొలం పనులు ఎవరైనా చూసుకోరాదుటండీ... మీరు కాలేజీలో చేరండి. ఇక్కడే మామయ్యగారింట్లో వుందాము. మీరు నేర్చుకుంటూ నాక్కూడా నేర్పుదురు గాని" అన్నదామె.

ఈరోజు తనలో కలిగిన ఈ సంచలనం ఆమెకి భరింపరానిదిగా వుంది. మధ్యమధ్యలో వెచ్చగా ఏదో మనసులో బాధ బయలుదేరి, క్రమంగా ప్రజ్వరిల్లి మంటగా తయారై, నిలువనీదు. మరుక్షణంలో ఆ మంట, బాధ మాయమై, పొగలాగా ఒక దిగులు ఆవరించుకుంటుంది. ఆ క్షణంలో తన పరిసరాలు, చుట్టుపక్కల మనుష్యులు, చివరికి ఆయన కూడా ఏవగింపు కలిగించేలా కనుపిస్తారు. తననెందుకిల్లా అన్యాయం చేశారు. అమ్మ, నాన్న, అన్నయ్య, అత్తగారు అంతా చేరి? ఆయన పట్నంలో చదువుకుంటూ వుండిపోతారని, తనూ అక్కడికే వెళ్ళి కాపురం చేస్తూ వుండవచ్చుననీ తనకి వయస్సు వచ్చినప్పటి నుండీ అనుకునేది. అతను, తను నిర్మానుష్యమైన తారురోడ్డుమీద రాత్రిళ్ళు, గుడ్డి వెన్నెల్లో మాట్లాడుకుంటూ షికారు వెళ్ళవచ్చునీ, సాహిత్యం, సంగీతం ఇంకా ఎన్నింటినో గురించి మాట్లాడుకుంటూ, సంస్కారుల వలె బ్రతుకును గడిపేయాలని...! ఎన్ని అనుకుంది.

తన వూళ్ళో, అత్తవారింట్లో విస్తళ్ళు కుట్టడం, మడికి నీళ్ళు చేరవేసి, తడిబట్టతో పొయ్యి వూదుకుంటూ గడపడంతో సరిపోతుంది తన బ్రతుకు. ఉత్తరం వ్రాయాలంటే, పెద్ద ప్రయత్నం. పుస్తకాలు, పత్రికలు కూడా దొంగచాటుగా చదువుకోవాలి.

తనకి వెళ్ళాలని లేదు మళ్ళీ అక్కడికి. సుమిత్ర, శ్యామసుందరు, వాళ్ళ పిల్లవాడు... ఎంత ముచ్చట గొలిపే సంసారం వాళ్ళది! ఆమె డాక్టరు. అతను ప్లీడరు. వాళ్ళిద్దరు. ఒక సంస్కార స్థాయి గలవాళ్ళు. వాళ్ళది దాంపత్యమనిపించదు. అది అన్యోన్యతని మించినది. తను ఎక్కడో చదివినట్లు వాళ్ళు స్నేహితులు. వాళ్ళ కబుర్లే వేరు. వాళ్ళ పద్ధతే వేరు. తాము ఎప్పుడందుకోగలరు అల్లాంటి స్థాయి.

చేతుల్లోని వస్తువులు అల్లాగే ఉన్నాయి. గంట గడిచినా కదల్లేదు ఆమె. ఈ లోగా కామేశ్వరరావు నిద్రపోయాడు. అతను బరువుగా వూపిరి తీసుకోవడం వినిపించింది. అతనికి ఏమీ పట్టదు. దొడ్లో బావి త్రవ్వించాలనీ, మరి నాలుగు ఎకరాలు మెరకని మాగాణి చేయాలనీన్నూ అతని కోరికలు.

దిండులో ముఖం దాచుకుని, ఎంత సేపో ఏడుస్తూ వుండిపోయింది సుభద్ర.

పన్నెండైంది కామేశ్వరరావు యింటికి వచ్చేసరికి. అతనితో పాటు మరి నలుగురు రైతులు వచ్చారు. వాళ్ళని సావిట్లో కూర్చోబెట్టి, లోపలికి వచ్చాడు. వస్తూనే "మంచినీళ్ళు పంపించు" అంటూ కేకేసి, గదిలోకి వెళ్ళి ఉత్తరీయం వంకిన తగిలించాడు. కాస్సేపు చూశాడు. కానీ ఎవరూ రాలేదు.

వంటింటి గుమ్మం దగ్గరికి వెళ్ళి మళ్ళీ కేకేశాడు. "ఓయ్! మంచి నీళ్ళు!" అని. సుభద్ర పొయ్యి వూదే గొట్టం అవతల పారేసి, వచ్చింది.

"ఇదుగోండి చెంబు. ఆ బానలోవి ముంచుకు త్రాగండి."

"చూడు... రేప్రొద్దున్న శ్యామసుందరు, వాళ్ళ ఆవిడ వస్తున్నారు. రెండు రోజులు వుండి వెళ్ళమన్నాము కదూ! ఇప్పుడు సెలవులట. వస్తానని వ్రాశాడు. ఇంట్లోకి ఏమేం కావాలో చూడు. నేను మధ్యాహ్నం పోయి వస్తా అల్లాగ" అన్నాడు. అంటూనే అతను వెళ్లిపోయాడు అవతలికి.

సుభద్ర అల్లాగే నిల్చుండిపోయింది. ఎందుకని తన మనస్సు సంతోషంతో పరవళ్ళు త్రొక్కడం లేదు?

తన వూహల్లోని దేవతల్లాంటి వాళ్ళు వాళ్ళిద్దరు. ఈ యిల్లునీ, తననీ చూసి నవ్వరూ? వాళ్ళతో తనేమి మాట్లాడగలదు? ఆమె ఆలోచనల్లో సతమతమవుతూ, ఖంగారు పడసాగింది. ఆ పూట వంటే సాగలేదామెకు.

... వాళ్ళు వచ్చారు. ఒక గది ఖాళీచేసి, మంచం, టేబిలు అన్నీ వేయించింది. శుభ్రమైన తెల్లటి దుప్పట్లు టేబిలు క్లాత్ పరిచింది. అగరొత్తులు వెలిగించింది.

సుమిత్ర వస్తూనే ఆ మంచం మీద కూలబడింది.

"అమ్మ బాబోయి. ఏం ప్రయాణమండీ! మీ వూరు రావాలంటే! ఢిల్లీ ప్రయాణం ఇంకా సులువనిపించింది" అన్నది నవ్వుతూ.

"రండి ఇల్లా కూర్చోండి. నుంచున్నారేం?" అన్నది.

సుభద్ర సందేహించింది. "మీ వారు..."

"అతనా!? ఇప్పుడిప్పుడే రాడు లెండి. స్నేహితులిద్దరూ బాతాఖానీ వేసుకుంటారు..." అన్నది.

సుభద్ర అప్పటికీ కూర్చోలేదు. బిడియపడుతూ నవ్వి "అంతే కాదు లెండి. మా అత్తగారు వంటలో వున్నారు యీ వేళ. నేను అన్నీ అందివ్వాలి. మైలపడితే వూరుకోరు. సరే. మీరు కాఫీ తీసుకుంటారా యిప్పుడు? లేకపోతే స్నానం చేసిన తర్వాతనా?" అన్నది.

"స్నానం యిప్పుడు వద్దు. మొఖం, చేతులు కడుక్కుని కాఫీ త్రాగేస్తాను. ఇదుగో, చూడు శ్యాం.." అంటూ ఆమె లేచి సావిట్లోకి వెళ్ళింది.

"డాక్టరుగారూ! మీకు ఎల్లా వుంటాయో మా పల్లెటూరి యిళ్ళు. అలవాట్లు.. అందులోనూ మా సుభద్ర చాలా బిడియస్తురాలు" అన్నాడు కామేశ్వరరావు.

"మరేమీ ఫరవాలేదు. ఎక్కడ ఏవి, ఎల్లా వుంటాయో తెలుసుకోవాలనే గదా!" అన్నది సుమిత్ర.

"నేను కాఫీ తీసుకుంటున్నాను. టవలు బేగ్‌లో వుందా?" అన్నదామె భర్తనుద్దేశించి. అతను తలూపాడు.

...క్రింద ఉక్కగా వుందని, డాబా మీద పక్కలు వేశారు వాళ్ళకి. క్రింద పని కాగానే పైకి వచ్చేయమని కామేశ్వర్రావు భార్యకి చెప్పాడు. ఆమె పనులు తెముల్చుకుని పైకి వెళ్లేసరికి, చాలా ప్రొద్దుపోయింది. సుమిత్ర నిద్రపోతోంది పుస్తకం ముఖానికి అడ్డు పెట్టుకుని. కొంచెం అవతలగా శ్యామ సుందర్ కూర్చున్నాడు. కామేశ్వర్రావు లేదు అక్కడ. సుభద్ర సందేహిస్తోండడం శ్యామసుందర్ చూశాడు.

"రండి. అల్లా కూర్చోండి. కామేశ్వర్రాన్ని ఎవరో కేకేశారు క్రింద నుంచి. ఇప్పుడే వచ్చేస్తానన్నాడు.. ఫరవాలేదు. కూర్చోండి" అన్నాడు.

పిల్లవాడు ఆడుకుంటున్నాడు. రంగుల కొయ్యముక్కలతో మేడలు కట్టమని తండ్రిని వేధిస్తున్నాడు. ఎర్రది కడితే. అది పడేసి, నీలంది కట్టమనీ, అదికడితే, అన్నీ పడగొట్టమనీ ఏడ్పిస్తున్నాడు. అతను ఓపికగా, పిల్లవాడు చెప్పిందల్లా చేస్తుంటే, పరీక్షగా చూస్తూ కూర్చుంది సుభద్ర.

కామేశ్వరరావు పైకి వచ్చాడు. కూర్చుంటూ మంచినీళ్ళిమ్మని సుభద్రని అడిగాడు. ఆమె అందిస్తోంటే, చేయి జారి గ్లాసు క్రిందపడింది. ఆ చప్పుడుకి సుమిత్ర లేచింది.

లేచి చుట్టూ చూసింది చీకాకుగా. సుభద్రని చూసి, మెల్లిగా నవ్వింది. "రండి.. ఇంకా పడుకోలేదూ? నాకో నిద్ర అయింది" అన్నది.

"లేపేశాను. మీరు పడుకోండి" అన్నది చాలా సిగ్గుపడుతూ సుభద్ర.

"ఫరవాలేదు. మళ్ళీ యిప్పుడప్పుడే నిద్ర పట్టదు. నా సుపుత్రుడేడీ?" అంటూ వెనక్కి చూసింది. వాడు తండ్రి ఒళ్లో జోగుతున్నాడు అప్పటికప్పుడే.

"నీ పక్కన పడుకోబెట్టుకుంటావా వాణ్ణి?" అన్నదామె.

"వద్దు!" అంటూ ఎత్తుకొచ్చి, ఆమె ప్రక్కన పడుకోబెట్టాడు శ్యామసుందర్.

"ఇక్కడ స్కూలు హెడ్మాష్టరుగారితో పరిచయమైంది. వాళ్ళింటికి వస్తానన్నాను. ఏదో కేసుందిట. చూసి పెడతానని చెప్పాను" అన్నాడతను.

కామేశ్వరరావు లేచాడు. "నే వెడుతున్నాను. మళ్ళీ రాకు కిందకి. అమ్మ వుందిగా. తలుపు తీస్తుంది" అన్నాడతను భార్యతో. సుమిత్ర వంక చూసి క్షమాపణగా నవ్వాడు. "తను అల్లా మేకులా కూర్చుంటుందండీ. నేను వచ్చేదాక" అన్నాడు.

వాళ్ళు వెళ్ళాక, సుభద్ర కూర్చుంది.

"పనంతా ఐపోయిందా... ప్రొద్దున్న ఎన్నింటికి లేస్తారు మామూలుగా?" అనడిగింది సుమిత్ర.

"ఐదవుతుంది. మీకు ఎల్లా వుందో ఏమిటో మా వూరు."

"ఏదీ? యింకా ఏమీ సరిగా చూడందే!" అని కొంచెం ఆగి, "కానీ, నాకు కొత్తగా వుంది మీ యింట్లో పద్ధతి."

"ఏం?" అన్నది సుభద్ర.

"ఏమీ లేదు, మీ అత్తగారూ, ఆవిడ మడి. మీరు, ఆవిడ మాట్లాడుకుంటుంటే, ఎన్నడో విన్న అత్త, కోడళ్ళ సంబంధం గుర్తుకొస్తోంది. మీరూ, ఆయనా మాట్లాడుకోవడం పద్ధతి అది కూడా నాకు కొత్తగా వుంది" కొంచెం ఆగి. "మా పద్ధతి మీకూ ఎబ్బెట్టుగా వుందేమో కూడా" అన్నది.

సుభద్ర నవ్వింది. కొంత ధైర్యం చేసి "ఔను. మా అత్తగారు అన్నారు" అన్నది.

సుమిత్ర పుస్తకం మడిచేసి అవతల పెట్టి, పిల్లాడికి శాలువా కప్పింది. "నాకు అల్లా అలవాటైంది. అదీ కాక ఇద్దరం ఒకరి నొకరు సమానంగా గౌరవించుకుంటాం. అల్లాంటప్పుడు 'నువ్వు' అనడంలో తప్పులేదనిపిస్తుంది. వివాహం, నా దృష్టిలో ఒక స్నేహబంధం వంటిది. ఆ స్నేహ మాధుర్యాన్ని అందించే బాధ్యత, పొందే హక్కు ఇద్దరికీ సమానంగా వుంటుంది... ఏమంటారు?"

సుభద్ర తల వూపింది. ఆవిడ కంఠం సన్నని జీరతో వినడానికి ఇష్టంగా వుంది.

"మీలాంటి కుటుంబాలని చూసినప్పుడే నాకు అర్థమౌతుంది. మన సంఘంలో స్త్రీ యింతగా లోకువై పోవడానికి కారణమేమిటో... సంసారంలో సుఖం యివ్వాలి భార్య, వంట చెయ్యాలి, పిల్లల్ని

పెంచాలి... అన్ని విధాలా అణగారి పోయి, పురుషుడికి ఏ నొప్పి తెలియకుండా కాపాడుకురావాలి. ఏం? ఎందుకని? ఇద్దరికి చెరి సగము లేదు బాధ్యత? ఈ రోజుల్లో ఐతే.. యివన్నీ కాక యింకా ఉద్యోగం కూడ చేసి చేదోడు వాదోడుగా వుండాలి... ఛప్. నా మనస్సు ఎదురుతిరుగుతుంది" అన్నదామె. ఆమె గొంతు ఆవేశంగా వుంది.

సుభద్ర మాట్లాడలేదు. ఈ మాటలు వింటుంటే... ఏమిటో తన శరీరం జలదరిస్తోంది. ఇంత ఆలోచిస్తారా ఆడవాళ్ళు అనిపించింది.

"సుభద్రా!" అని క్రిందనుంచి అత్తగారి గొంతు వినిపించి లేచిందామె. "మీరు పడుకోండి. వస్తా!" అన్నది.

... రెండు రోజులు యిట్టే గడచి పోయాయి. వాళ్లు వెళ్ళిపోయారు. బండీలో వెళ్ళి ప్రక్క వూళ్లో రైలు ఎక్కించి వద్దామని, కామేశ్వరావు కూడ వెళ్ళాడు.

సాయంత్రమైంది. లాంతర్లు వెలిగించి అన్ని చోట్లా తగిలించింది సుభద్ర. వాళ్ళు ఖాళీ చేసిన ఆ గదిలోకి వెడితే తన మట్టెల చప్పుడే వినిపించి మరింత ఖాళీగా కనిపించింది ఆ గది.

తను ఇవతలకి వస్తోంటే, కామేశ్వరావు ఎదురు వచ్చాడు. "పద లోపలికి" అన్నాడు చిలిపిగా..

ఆమె నవ్వి లోపలికి నడిచింది. ఆమెను లాంతరు దగ్గరకు తీసుకు వెళ్ళి, ఆ వెలుగులో ముఖంలోకి చూశాడు. ఆమె ముఖం త్రిప్పుకుంది.

"ఏమిటంత హుషారుగా వున్నావు?" అన్నాడతను. ఎవరు చెప్పారతనికి అల్లాగని! ఎవరో చెప్పాలా వేరుగా? అతనికే తెలుస్తాయి అన్నీ. ఒకే శ్రుతిలో మేళవించిన తీగల్లాంటివి తమ మనస్సులు, హక్కులు, బాధ్యతలు చొరలేని మధురలోకం తాము విహరించేది. ఆ లోకంలో..రెండు కావు తమ జీవితాలు.. ఒకే జీవితం ఇద్దరికీ కలిపి.

తెరచిన పుస్తకం వంటిది తను. అతను తడుముకోకుండా చదివేస్తాడు. తనవంకే చూస్తున్న అతణ్ణి చూస్తే సిగ్గు ముంచుకొచ్చింది ఆమెకి. "ఏమీ లేదు" అన్నది.

"ఏమీ లేకపోవడమేమి? చెప్పు" అన్నాడతను.

"ఏమీ లేదు. పూసల్లో దారం. అదీ జ్ఞాపకానికి వచ్చింది" అన్నది.

అతను పకపక నవ్వాడు.

(1961)